

Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола

Відділення
дизайну

План-конспект практичного заняття на тему:

"Використання кераміки в етнодизайні: створення підсвічника"

Назва дисципліни:
"Основи етнодизайну"

Підготувала:

*спеціаліст другої категорії, викладачка циклової комісії
дисциплін дизайну середовища та моделювання одягу
Василенко Лілія Ігорівна*

ТЕРНОПІЛЬ

2024

Тема заняття. Використання кераміки в етнодизайні: створення підсвічника.

Мета: дослідити та вивчити технічні та естетичні аспекти використання кераміки в етнодизайні через створення підсвічника; розвинути навички роботи з глиною, застосовувати різні техніки роботи з керамічним матеріалом (ліплення, різні способи декорування); виявити креативний підхід до створення об'єкта дизайну, адаптовуючи етномотиви елементів традиційного декоративно-ужиткового мистецтва.

Обладнання і матеріали: екран, проектор, ноутбук, глина (біла, сіра або червона), ємність для води, пензлик, стеки для ліплення, акрилові фарби, гуаш, клей пва, інструктивно-методична карта.

Тип заняття: комбіноване: повідомлення і засвоєння нових знань і формування навичок, формування фахових компетентностей.

Методи та форми проведення заняття: бесіда, повідомлення теоретичних відомостей, демонстрація презентації на екрані, повторення правил техніки безпеки, робота в групах, практичне виконання завдання.

Форма організаційної роботи практичного заняття: майстер-клас, індивідуальна, фронтальна.

Форма контролю: викладач працює із кожним студентом окремо, стежить за послідовністю виконання роботи, вказує на допущені помилки:

- в усній формі;
- у практичній формі.

Термінологія: кераміка, підсвічник, глина, техніка ліплення, ритування, глянування, ріжкування, фляндрування, підглазурний розпис, глазурування, орнамент, мотиви народного мистецтва.

Завдання заняття полягає у формуванні фахових компетентностей, серед яких:

загальні компетентності:

- здатність до аналізу, синтезу та абстрактного мислення;
- здатність до оволодіння спеціальними навичками;

- здатність працювати самостійно і вчасно показувати результат.

спеціальні (фахові):

- здатність використовувати навички з основ композиції, історії мистецтва та основ теорії дизайну, матеріалознавства та технології процесу, художнього проєктування для освоєння теоретичних основ і практичного виконання дизайнерських розробок.;
- здатність робити пропорційні оцінки розмірів і форм предметів;
- здатність візуалізувати творчі задуми при створенні об'єктів дизайну.

Після вивчення даної теми студент повинен продемонструвати такі **результати навчання:**

- розуміє основні властивості кераміки, технік її обробки та виготовлення керамічних виробів;
- знає, пояснює і застосовує композиційні прийоми для створення підсвічника;
- вміє працювати з глиною, застосовує різні техніки ліплення;
- розуміє і використовує технічні можливості глини та інструменти для роботи з нею;
- розуміє концепцію етнодизайну та вміє застосовувати етнографічні мотиви у дизайні підсвічника;
- володіє послідовністю виконання підсвічника з глини;
- уміє застосовувати творчі підходи до дизайну підсвічника;
- вміє презентувати свій проєкт та аргументувати свої дизайнерські рішення.

Список літератури:

1. Анатолій Щербань. Декор глиняних виробів Лівобережної України від неоліту до середньовіччя, Полтава: ТОВ "АСМІ", 2011. 117с.
2. Галина Істоміна. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX—XX століть, Рівне: Волинські обереги, 2009. 239с.

3. Є. М. Дмитрієва. Мистецтво Опішні, Київ: Видавництво Академії архітектури Української РСР, 1952.34с.
4. Історія та розвиток керамічного виробництва : навч. посіб., О. В. Савцова, Г. К Воронов, О. І. Фесенко, Ю. О. Смирнова, Я. О. Покроєва ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова.
5. Кара-Васильєва Т. В. Декоративне мистецтво України ХХ століття : у пошуках «великого стилю», Київ: Либідь, 2005. 278с.:іл.
6. Романа Мотиль Українська димлена кераміка ХІХ-початку ХХІ ст. Історія. Типологія. Художні особливості, Львів: Інст-т народознавства НАН України, 2011. 208с.
Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. 182 с.

Хід заняття

I Організаційний момент

II Актуалізація опорних знань

Усне фронтальне опитування

- Що собою являє етнодизайн у сучасному світі?
- Що є джерелом етнодизайну?
- Що собою являє етномотив?
- Які види декоративно-прикладного мистецтва ви знаєте?
- Чому гончарство є одним з найпопулярніших видів декоративно-прикладного мистецтва?
- Яка культура, що проживала на території України, відома своєю керамікою?
- Коли з'явилося гончарне коло?
- З якого моменту гончарний виріб можна вважати керамічним?
- З якими керамічними виробами ви зустрічаєтеся у житті?

Метод фотогалереї: на екрані відображені керамічні вироби різних видів та осередків створення. Студенти визначають види та техніки декорування керамічних виробів.

III Мотивація навчальної діяльності

Застосування природних матеріалів в етнодизайні є важливим аспектом, оскільки воно дозволяє зберігати природність та екологічність дизайну. Такий підхід відображає допомагає створювати гармонійне середовище, відповідне культурним традиціям та цінностям. Зокрема, використання дерева, глини, каменю, рослинних волокон та інших природних матеріалів у дизайні може надати виробам естетичної привабливості та унікальності, а також сприяти створенню здорового та екологічно чистого середовища.

Використання кераміки в етнодизайні є дуже актуальним. Кераміка має довгу історію в народних мистецтвах різних культур та, зокрема, побуті. Використання керамічних виробів у дизайні дозволяє створювати незвичайний, традиційний вигляд, що надає етнічний колорит та особливий шарм.

Глина - це природний матеріал, що має широке застосування в різних галузях, включаючи будівництво, кераміку, медицину та ін. Глина підходить для створення екологічно чистого та здорового середовища. Використання керамічних виробів у дизайні сприяє популяризації екологічного підходу та застосуванню природних матеріалів.

Кераміка дозволяє використовувати та поєднувати різноманітні техніки, створювати на основі цього нові стилі та дизайн, який відповідає сучасним тенденціям та вимогам. Керамічні вироби завжди є унікальними через особливості виготовлення та роботу з матеріалом. Вони додають індивідуальний акцент до дизайну, роблячи його особливим та запам'ятовуваним, допомагає зберегти, відтворити традиції та культурні цінності різних народів, що сприяє збереженню культурної спадщини.

Кераміка включає виготовлення різних видів речей, як побутових, так і мистецьких. До побутових речей можна віднести посуд (тарілки, келихи, глечики, чашки), підсвічники, вази, плитки та інші предмети, які використовуються у повсякденному житті. Ці предмети можуть мати як практичне, так і декоративне призначення.

Однак кераміка також включає в себе створення мистецьких робіт, які можуть бути виставковими експонатами або предметами колекціонування. Це можуть бути вази, скульптури, панно, фігурки та інші унікальні та художні вироби, які мають значення як мистецькі твори.

Створення підсвічників є цікавим та унікальним процесом через можливість проявити свою творчість, експериментувати з формами, кольорами, текстурами та декором; продемонструвати своє бачення функціональності (підсвічники мають практичне застосування та можуть стати чудовим елементом декору для будь-якого інтер'єру, можуть створювати особливу атмосферу); естетичний потенціал виробу (виготовлення підсвічників вимагає уваги до деталей та естетики, адже можна створити виріб, який буде виглядати не лише як предмет побуту, але й як предмет мистецтва).

Виготовлення підсвічників з глини вимагає не лише знань у галузі дизайну, але й розуміння властивостей матеріалу та технік його обробки, що розвиває професійні навички студентів. Ця галузь має великий потенціал у сучасному дизайні середовища. Керамічна продукція досить популярна серед покупців, що відкриває широкі можливості для розвитку власного бізнесу у цій галузі.

Таким чином, виготовлення підсвічників з глини є цікавим та перспективним напрямком для студентів-дизайнерів реалізуватися себе як кваліфікований спеціаліст.

IV Оголошення теми та мети

V Теоретичні відомості

1. Особливості глини як матеріалу та її види.

Глина — пластична осадова гірська порода, що складається в основному з глинистих мінералів (каолінит, гідроксиди тощо). Тип глини виділяють за переважанням в ній того чи іншого глинистого мінералу. Глини становлять близько 50 % всіх осадових гірських порід земної кори. Глина може бути білою, сірою, червоною, жовтою, блакитною або чорною. Містить багато силікатів алюмінію і марганцю з залізом, калієм, натрієм і органічними речовинами.

Глина є одним з найстаріших будівельних матеріалів на Землі, поряд з каменем та деревом. Глина використовується для творення саману, кобу, кордвуду, утрамбованих глиняних структур і будівельних елементів, глинобиту, мазанки.

Основні характеристики

глини:

- природний матеріал;
- пластичність;
- твердість;
- можливість забарвлення;
- екологічність;
- технологічність.

За властивостями та

галуззю застосування

розрізняють:

- вогнетривкі;
- глини бентонітові;
- глини вибілювальні;
- гончарні;
- саманні та інші глини.

Виділяють кілька основних видів гончарної глини:

- МФФ-1 для фаянсових виробів;
- ПФФ-3 для напівфарфорових виробів;
- МКФ-3 для фасадної кераміки;
- МКФ-2 для декоративно-художньої кераміки.

МКФ-2 - м'яка, легка в роботі, з неї можна ліпити руками або формувати вироби на гончарному колі, краще всотує воду та з неї легше робити декоративні елементи, як от ручка до чашки.

Глина, як природний матеріал, має широке застосування в різних галузях. Один із цікавих видів використання глини – створення декору та, зокрема, підсвічників.

2. Поняття підсвічник та його різновиди.

Підсвічник – це декоративна підставка (свічник) з розгалуженнями для тримання свічки або декількох свічок.

У словнику української мови, підсвічник має багато різних синонімів: свічник (підставка для свічки, свічок), підсвічник, ставник, поставник

(церковний релігійний атрибут), світоч, ставець, шандал (застарілі назви) канделябр (для кількох свічок або електроламп).

Підсвічники завжди були не лише джерелом світла, але й показником статусу, багатства і смаку власника, символом розкоші та елегантності. У деяких культурах вони використовувалися як символ влади або релігійний атрибут, нагадує тим, хто молиться, про духовне світло, що виходить й освітлює весь світ. Сьогодні, підсвічники часто асоціюються з романтикою, теплом і затишком. Вони можуть створювати особливу атмосферу під час сімейних свят чи інших заходів. Також, можуть мати різноманітні форми та дизайн, виготовлені з різних матеріалів або їх поєднання, включаючи глину, скло, метал, дерево та інші, що дозволяє використовувати їх для створення різноманітних композицій. Він може доповнити загальний стиль інтер'єру, додати візуальний акцент або створити певний настрій за допомогою освітлення. Вони можуть бути використані як окремі предмети декору або в складі комплексних декоративних композицій разом з іншими предметами інтер'єру.

Підсвічники, як давній атрибут, мають особливе значення в декорі та дизайні, яке виходить за межі простої функціональності, оскільки вони втілюють багато семантичних аспектів, що додають глибину та символізм цьому предмету. Вони є символом багатьох значень і можуть додати глибину та історичну цінність до будь-якого дизайну.

Історія виникнення глиняних підсвічників дуже давня. Люди почали виготовляти свічники, щоб приборкати стихію вогню та оточити себе світлом. Звичайний підсвічник за багато десятиліть перетворився на дивовижний витвір.

Перші згадування про свічники з'явилися у міфах Стародавнього Єгипту, що розповідали про народження бога Сонця Ра. У часи хаосу він виник з прекрасної квітки лотосу, що виросла на вершині пагорба. Коли лотос відкрив свої пелюстки, усі побачили бога у яскравому полум'ї. Це явище стало символом перемоги над страхом нічної темряви. Подібні легенди і міфи

існували у різних культурах, і звичай зберігати джерело вогню у свічниках у вигляді стилізованої квітки бере початок саме від них.

Рисунок 1. Підсвічник у формі квітки

Асортимент підсвічників дуже різноманітний і може включати в себе багато різних варіантів за конструкцією та кількістю свічок: одинарний підсвічник, множинний підсвічник (розміщення свічок на одній основі або як частина великого комплекту), свічник (великий підсвічник, який може тримати багато свічок і мати складну конструкцію), статуетка-підсвічник (виглядає як мистецький елемент декору).

Підсвічники, за місце їхнього розміщення, поділяються:

- підвісні;
- настільні;
- настінні;
- підлогові.

Існує багато видів декоративних свічників, основні з них:

- канделябр – багаторіжковий декоративний свічник;

Рисунок 2.
Керамічний
настільний канделябр в
техніці молоченої
кераміки

Рисунок 3.
Керамічний
настільний
канделябр з
косівським
розписом

Рисунок 4. Металевий
канделябр-конструктор

- свічадо – підвісний свічник з великою кількістю розгалужень;

Рисунок 5. Підвісний храмовий свічник на 42 розгалудження

- ліхтар – свічник з розташованою свічкою всередині;

Рисунок 6. Свічник у формі ліхтаря зі нержавіючої сталі

Рисунок 7. Керамічний підсвічник з білої глини

- бра – свічник настінний;

Рисунок 8. Настінний латунний вінтажний свічник

Рисунок 9. Керамічний настінний підсвічник

- торшер – підлоговий;

Рисунок 10. Металевий торшер

- жирандоль – настільний великий фігурний свічник на декілька свічок.

Рисунок 11. Жирандоль на 4 свічки з вазоном кобальтового кольору

Рисунок 12. Керамічний жирандоль

Створення композиції підсвічника включає в себе розміщення та організацію елементів для досягнення гармонійного та естетично привабливого результату.

3. Композиційні прийоми створення підсвічника, техніки створення, способи роботи та оздоблення.

Композиційні прийоми створення підсвічника включають в себе врахування форми, пропорцій, ритму та взаємодії елементів для досягнення гармонійного та естетичного вигляду виробу. Вони базуватимуться на тому, щоб досягти:

- збалансованість (наприклад, якщо на одному боці підсвічника розміщено великий елемент, то на протилежному боці можна розмістити кілька менших елементів, щоб збалансувати композицію);
- контраст (використання контрастних елементів (кольорів, текстур, форм) для привертання уваги та створення цікавої динаміки у дизайні);
- градація (поступове змінення розмірів, кольорів або текстур від одного кінця підсвічника до іншого, що додає глибину та перспективу до композиції);
- гармонія (використання подібних кольорів, форм та текстур для створення спокійного та злагодженого вигляду);
- ритм (повторення однакових або подібних елементів для створення візуального ритму та цікавого патерну);
- композиційний центр (розміщення основного елемента або центрального акценту, який привертає увагу та визначає центр композиції).

Створення глиняних виробів, зокрема, і підсвічників, передбачає використання різноманітних технік, а найпопулярніші з них такі:

Ручне ліплення. Ця техніка включає формування предметів з глини шляхом поступового додавання і моделювання матеріалу. Додатково використовують інструменти для створення деталей, текстур і фактур, зокрема, різні види стеків (допомагають в ліпленні складних деталей).

У практиці ліплення вирізняють такі прийоми і способи виконання роботи: скачування, розкачування, сплющування, прищипування, згладжування, відтягування, з'єднання. Цими прийомами користуються для виконання таких найпростіших форм як куля, циліндр, диск. Для утворення кулеподібної потрібно кругоподібними рухами скачати глину між долонями. Диск отримують притисканням кулеподібної форми між долонями рук. Для отримання циліндричної форми розкачування слід здійснювати прямими рухами долонь.

При необхідності зобразити складну форму, наприклад фігуру людини, тварини, можна **використати такі способи ліплення: конструктивний, пластичний, комбінований**. Коли об'єкт створюється з окремих частин, користуються конструктивним способом ліплення. Пластичним, коли скульптура виконується з цілого шматка глини. В комбінованому способі об'єднані ліплення з цілого шматка і окремих частин.

Конструктивний спосіб є найпростішим. Його методика полягає у використанні заздалегідь виготовлених частин виробу. Робота починається з виготовлення найбільшої частини. При цьому усі частини постійно порівнюються і уточнюються за пропорціями. Дрібні деталі додаються вкінці роботи. Наприклад, виготовляючи фігуру тварини, починають роботу з тулуба, пізніше виконують голову, кінцівки та ін.

Ліплення предметів пластичним способом - складніший прийом. Він потребує точних рухів, доброго знання форми, пропорцій, будови, розвинутого окоміру. Доцільно попередньо намалювати предмет з урахуванням загального розміру шматка. Це дозволить чітко уявити результат ліплення, пропорції деталей, частин, краще відчувати пластику форми. Шматку глини слід надати початкову форму. Намітивши основну форму слід доповнити додатковими елементами, а після їх уточнення виконують дрібні деталі.

Комбінований спосіб ліплення застосовується тоді, коли доцільно із цілого шматка виліпити основні частини зображуваного об'єкта і з'єднати їх для продовження подальшої роботи.

Обертання на гончарному колі – дозволяє створювати симетричні та округлі форми. Гончар встановлює глиняний ком у центрі кола та обертає його, одночасно моделюючи форму, використовуючи руки та інструменти.

Глазурування та випалення. Після створення форми гончарі покривають її спеціальною глазур'ю, яка при випаленні надає виробу барвисте покриття та захищає його поверхню. Глазур або полива – це склоподібне покриття завтовшки 0,1-0,2 мм, яке наносять на поверхню керамічного виробу і закріплюють випалюванням. Поливою покривали глиняний посуд ще в античному світі та Стародавніх Єгипті, Вавилоні, Ассирії, звідки це уміння перейшло у Персію. У IV тис. до н. е. єгиптяни розробили техніку глазурування фаянсу. Мистецтво глазурування поширилося в Європі лише у XV–XVI ст.ст.

Глазур може служити для фарбування, декорування або водонепроникності виробу. Потім виріб обпалюється в печі за високої температури, що робить його твердим і довговічним. Неглазована кераміка має пористу структуру, якщо в неглазовану чашку налити рідину – вона може просочуватися крізь пори в глині. Глазур покриває поверхню виробу, закриваючи пори та роблячи посуд водонепроникним.

Декорування гончарних виробів розвивалося й виокремилося у декілька мистецьких технік: риткування, глянсування, ріжкування, фляндрування, штампик і ліплення.

Риткування (дряпання, гравіювання) – техніка нанесення заглибленого малюнка цвяхком чи паличкою на сиру глиняну поверхню.

Рисунок 13. Риткування орнаменту

Глянсування (лощення) – техніка за якої гладеньким предметом, переважно камінцем, вигладжують поверхню виробу, ніби поліруючи її.

Рисунок 14. Посуд виготовлений в техніці лощення

Підглазурний розпис - здійснюється ангобами по сирій глині. Ангоб – це фарба на основі рідкої глини, яка може мати природній колір червоної чи білої глини або ж забарвлена пігментами (червоний, синій, рожевий, зелений, фіолетовий, жовтий та іншими). Таку фарбу наносять на виріб безпосередньо під час декорування посуду. Ангоби на гончарний виріб наносять пензликом. Найпростіший розпис хвильками або смужками на круглих виробах виконується безпосередньо на гончарному колі. Ангоби поділяються на глиняно-піщані та флюсні. Для декоративних гончарних виробів та керамічного посуду використовують глиняно-піщані ангоби. Такі ангоби більше поглинають вологу, ніж флюсні.

В якості пігментів для ангобів використовують окис кобальту (синій), окис хрому (зелений), охристі глини (жовтий, червоний, коричневий), крейду (білий). Кольорові ангоби можна придбати у вигляді порошку та розвести з спеціальною основою, створивши необхідної консистенції фарбу. Ангоб під час випалу виробів спікається разом з керамічним виробом та не відшаровується при подальшому використанні у побуті. Під час висихання ангоби стають більш тьмяними та матовими. Вироби, що були розписані ангобами можуть пройти другий випал для глазурування або молочення.

Рисунок 15. Заповнення (обмазування) площі виробу ангобом

Рисунок 16. Виконання малюнку ангобом

Ріжкування – техніка за якої ємність (ріжок) наповнюється ангобом (поливою). У маленький отвір ріжка вкладається скляна трубочка, через яку тонка цівка поливи лягає на поверхню глиняного виробу. Сьогодні ріжок замінили гумовою грушею, а різноманіття орнаментів вражає.

Рисунок 17. Застосування ріжкування для оздоблення посуду

Фляндрування – техніка, у котрій, після рижкування, свіжі смуги поливів поєднуються у чіткі та зигзагоподібні “мармурові” розводи гострим предметом.

Рисунок 18. Миска виготовлена в техніці фляндрування

VI Практична робота

Ознайомлення з правилами техніки безпеки.

Студенти обирають джерело натхнення для роботи над підсвічником та досліджують етнографічні мотиви, які можна використати у дизайні підсвічника. Це може включати орнаменти, символи, колірні палітри та інші характерні елементи.

На основі обраних об'єктів та мотивів декоративно-прикладного мистецтва та аналізі сучасних тенденцій, працюють над концепцією свічника. Викладач ознайомлює з послідовністю роботи та демонструє хід виконання завдання. Студенти розпочинають працювати над завданням. На завершення, студенти можуть презентувати свої макети підсвічників і обговорити їх дизайн, пояснивши вибір етнографічних мотивів та ідеї у своїх роботах.

Послідовність виконання практичної роботи:

1. Підготовка глини. Розм'якшення глини, щоб вона була готова до роботи з нею.
2. Формування кулі з глини та розкатування її на плоскій поверхні. Створення основи підсвічника, враховуючи її форму та розміри.

3. Робота над отвором для свічки. Створення глиняного «валика» та розкатування його у стрічку. Формування отвору для свічки.
4. Декорування підсвічника із застосуванням технік оздоблення, зокрема, додавання декоративних елементів на поверхню підсвічника. Це може бути візерунок, текстура або зліплені деталі.
5. Підсушування свічника у середовищі без різких перепадів температур.
6. Після сушіння підсвічник можна випалити в печі згідно з вказівками для глини, щоб вона стала твердою та міцною.
7. Додаткове оздоблення в разі випалу, наприклад, фарбуванням або глазур'ю, щоб надати йому більш вишуканий вигляд.

Глазурування керамічних виробів

VII Підведення підсумків, рефлексія:

Аналіз виконаних робіт, з'ясування проблем з якими зіткнулися студенти при виконанні даного завдання та визначення шляхів їх усунення; визначення характерних недоліків та помилок.

Контрольні запитання

Що собою являє підсвічник?

Які є види підсвічників?

Які основні етапи виготовлення підсвічника можна виділити?

Які матеріали та інструменти застосовують для ліплення підсвічника?

Які техніки можна використовувати для декорування глиняного підсвічника?

Що собою являє техніка глазурування?

Як використання кераміки в етнодизайні сприяє збереженню культурної спадщини?

VIII Домашнє завдання

Виконати підсвічник із застосування декоративних розписів.